

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗМІСТУ ОСВІТИ ЯК ЗАСІБ СПРИЯННЯ ФАХОВІЙ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

Алла РАСТРИГІНА, Сергій ДЬОМІН (Кіровоград, Україна)

ДОСЛІДНИЦЬКО-ПРОЕКТИВНА ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

В статті визначено основні завдання щодо дослідницько-проективної діяльності студентів освітньо-кваліфікаційного рівня „магістр” та окреслено шляхи її удосконалення в процесі асистентської практики як важливої складової професійної підготовки майбутнього фахівця-музиканта.

Ключові слова: дослідницька діяльність, підготовка майбутнього педагога-музиканта, особистісний творчий потенціал, інноваційні технології, асистентська практика, суб'єктивність, метод проектів, портфоліо.

The article defines the main tasks of research and projective activities of M.A. students and outlines the ways of its improvement in the process of teaching practice as an important element of their professional training as a future specialist-musician.

Keywords: research work, training of a future teacher-musician, personality creative potential, innovative technologies, assistant practice, subjectivity, method of projects, portfolio.

Постановка проблеми. Соціальні трансформації, що відбуваються сьогодні в суспільстві, окреслили контури нової освітньої парадигми, суть якої визначається зміщенням основного акценту в діяльності педагога з позиції функціонального виконавця на актуалізацію творчих аспектів педагогічної праці, розвиток його професійно-дослідницької діяльності. Сучасному суспільству потрібен фахівець, й педагог-музикант зокрема, який здатний до відтворення нових ідей, пошуку нетривіальних і в той же час оптимальних рішень в нестандартних професійних ситуаціях, до активної участі в інноваційних процесах, до неперервної самореалізації й саморозвитку.

Сьогодні діяльність фахівця-професіонала не може вважатися повноцінною, якщо вона побудована лише на засвоєних в процесі професійної підготовки методах роботи, коли в ній не використовуються об'єктивно існуючі можливості для досягнення більш високих результатів в професійній діяльності та саморозвитку самого педагога. Тобто, сучасний фахівець має бути готовим стабільно й компетентно вирішувати виникаючі професійні завдання, а відтак, знаходитись у постійному творчому пошуку, що дозволить йому скоріше досягти більш високого рівня професіоналізму.

Однак, як показує досвід, наразі більшість не тільки випускників педагогічних навчальних закладів, а й вчителів, незалежно від їхнього фаху, стажу роботи й віку, практично не готові до здійснення своєї професійної діяльності на такому рівні й мають суттєві складності в спробах її перебудови й організації на дослідницькій основі. Тобто, спостерігається тотальна відсутність готовності до необхідного сьогодні творчого переосмислення власної діяльності й зміщення акцентів у напрямку підвищення якості професійної діяльності у відповідності до потреб сьогодення. Причини такого положення криються в усталеній практиці професійної підготовки майбутніх педагогів, яка все ще не забезпечує сформованості у них необхідних компетенцій та досвіду здійснення дослідницької діяльності на творчій основі.

Отже, метою даної статті є переосмислення традиційних підходів щодо дослідницької діяльності майбутнього фахівця-музиканта, що отримує кваліфікацію магістра й окреслення можливостей впровадження практико-орієнтованих освітніх технологій, що відповідають викликам часу.

Виклад основного матеріалу. Творчість є невід'ємною частиною дослідницької діяльності, адже перша перетікає в другу щоразу, коли педагог вирішує узагальнити свій досвід, впровадити в свою роботу будь-які новітні технології. Він має свідомо звертатись до відповідних методів дослідження, які дозволяють отримати об'єктивні данні про результати його творчих досягнень. Саме тому для педагогічного вищого навчального закладу сьогодні, як ніколи, стає актуальною проблема сформованості у майбутніх фахівців уміння осмислювати свою роботу з наукових

позицій. Це передбачає оволодіння методологією науки, логікою й методами педагогічного дослідження, основними дослідницькими підходами.

В контексті сучасної культурно-освітньої ситуації оволодіння основами дослідницької культури розглядається не тільки як необхідний атрибут професійної підготовки майбутнього фахівця, а й як його професійний обов'язок. Її сформованість передбачає набуття певної системи ціннісних орієнтирів й необхідних дослідницьких компетенцій, оволодіння традиційними й інноваційними підходами, розвиток певних здібностей й особистісних якостей, що зумовлюють успішний науковий пошук. Й це, в першу чергу, стосується кваліфікації магістра як фахівця, підготовка якого за своєю фундаментальністю, має здійснюватися на незрівнянно більш високому рівні, ніж це потрібно для кваліфікації бакалавра або ж спеціаліста.

Осмилення мети підготовки сучасного педагога-музиканта, що отримує кваліфікацію магістра, дає змогу сформулювати основні завдання дослідницької підготовки фахівця такого рівня. Він має бути здатним вивчати, аналізувати та прогнозувати розвиток особистості в сучасних соціокультурних умовах; досліджувати комплексні перетворення в мистецькій освіті та можливості подолання протиріч її розвитку; розглядати різноманітні об'єкти культури й мистецтва як цілісні явища, що проєктуються в педагогічну дійсність; співвідносити цілі викладання свого предмету з метою розвитку сучасної особистості як людини культури, а також розпізнавати тенденції оновлення змісту навчання з урахуванням інтегративних змін у мистецькому освітньому просторі.

Аналізуючи зміст існуючих навчальних планів і програм, організації й методів роботи зі студентами, що отримують кваліфікацію "магістр музичного мистецтва", ми прийшли до висновку, що головною причиною проблеми недостатньої обізнаності випускників у цьому напрямку є відсутність спеціальної спрямованості на підготовку студента-магістранта як суб'єкта дослідницької діяльності. Тобто, система вищої мистецької освіти, що традиційно була спрямована на масову підготовку учителя-предметника хоча поступово й набуває певних змін, організація ж дослідницької діяльності студента все ще залишається на недостатньому рівні: в навчальних планах і програмах освіти саме магістрів музичного мистецтва чітко не окреслено завдання щодо формування дослідницької культури студентів; підручники й посібники, що рекомендуються студентам-магістрантам, не мають необхідної й достатньої інформації щодо розвитку дослідницьких компетенцій; в процесі педагогічної асистентської практики студентам не завжди надається можливість зайняти позицію суб'єкта дослідницької діяльності.

Суб'єктність особистості розуміється нами як усвідомлення й прийняття людиною положення про те, що тільки вона сама є головною енергетичною силою, джерелом і організатором власної діяльності, що несе відповідальність як за результати своєї праці, так і за власне професійно-особистісне зростання [3]. Вказана якість спрямовує особистість на вибір найбільш оптимальних і ефективних шляхів здійснення професійної діяльності в опорі на власну індивідуальність. Завдяки суб'єктності особистість набуває здатності виявляти свою індивідуальність, активізувати власні духовні й творчі потенції.

Основними характеристиками даної категорії є здатність не тільки присвоювати цінності музично-педагогічної праці, а й створювати власні; не тільки усвідомлювати цілі професійної діяльності на всіх її етапах, а й самостійно визначати їх у кожній конкретній ситуації; не тільки володіти професійними компетенціями, а й використовувати їх у відповідності з прийнятими або ж самостійно виробленими установками та завданнями; не тільки на високому професійному рівні виконувати свої обов'язки, а й усвідомлювати свою особистісну значущість для інших, прагнути до ініціативної, критичної, інноваційної рефлексії, прогнозувати й вносити корективи в свою діяльність.

Отже, магістерська підготовка студента-музиканта до дослідницької діяльності має, перш за все, бути спрямованою на формування у майбутнього фахівця спеціальних якостей, що визначають його суб'єктність й є необхідними для її виконання. До якостей, що є необхідними для ефективної дослідницької діяльності в процесі професійного розвитку, ми відносимо вмотивованість майбутнього фахівця, що визначається його бажанням досягти високого рівня професійного саморозвитку й самореалізації; потребу в отриманні компетенцій, що необхідні для вирішення дослідницьких завдань у професійній діяльності; наявність умінь орієнтуватись в отримуваній інформації та її коректне використання в побудові траєкторії наукового пошуку, а також умінь використовувати комплекс дослідницьких методів безпосередньо в практичній діяльності.

Одним із пріоритетних завдань, що вирішується сьогодні професорсько-викладацьким складом кафедри вокально-хорових дисциплін і методики музичного виховання КДПУ імені Володимира Винниченка є удосконалення змісту професійної підготовки студента-магістранта як суб'єкта дослідницької діяльності. Відбувається це за рахунок підсилення його практичної складової шляхом впровадження інноваційно-орієнтованих курсів, що побудовані з урахуванням сучасних потреб ринку праці [4], використання сучасних інноваційних технологій в процесі опанування традиційних дисциплін та започаткування проекту «Віват магістри!» [5].

Зазначений проект було побудовано за принципом традиційного проектного навчання, що містить такі його складові як унікальність, залучення до реалізації певної кількості учасників, об'єднаних загальною метою, конкретний термін виконання й, головне – спрямованість на практично значущий результат. Реалізація проекту була розрахована на послідовне його розгортання протягом як навчальної діяльності студентів, так і в процесі асистентської практики, яку магістранти проходять в стінах музичного відділення мистецького факультету. Його головною перевагою, у порівнянні з традиційним навчанням, стало очевидне підвищення мотивації студентів магістеріуму щодо участі в такого роду діяльності, оскільки вони усвідомили необхідність особистісного й професійного саморозвитку для успішної самореалізації не тільки в рамках проекту, а й для майбутньої конкурентоспроможності в професії.

Як зазначалось вище, вказаний проект відтворювався за алгоритмом проектної діяльності [1], що передбачає визначення учасників проекту, якими стали студенти УІ курсу музичного відділення мистецького факультету; обґрунтування потреби в удосконаленні дослідницької культури в процесі фахової підготовки та асистентської практики як необхідної умови становлення професіоналізму майбутнього фахівця-музиканта; визначення мети проекту, що розглядається як розвиток суб'єктності студента в процесі науково-дослідницької та асистентської педагогічної практики на кафедрі вокально-хорових дисциплін і методики музичного виховання; окреслення кола завдань, можливих способів реалізації та послідовності кроків, що забезпечуватимуть реалізацію поставленої мети; прогнозування можливих результатів проекту.

На основі вказаних базових етапів визначилась логіка розгортання від абстрактного, що окреслено в запропонованій концепції, до абстрактно-конкретного, вираженого у вигляді програми діяльності, і далі – до конкретного плану реалізації сукупності всіх складових проекту в практичній діяльності майбутніх фахівців. Зрозуміло, що для майбутніх фахівців такою є асистентська практика, під час якої найбільш яскраво проявляються набуті професійні компетенції та особистісні якості студента-магістранта як суб'єкта дослідницької діяльності.

Відтак, програма дослідницької діяльності магістрантів ґрунтується на нормативних вимогах щодо організації й проведення асистентської практики основним завданнями якої є поглиблення й розширення теоретичних знань із фахових та психолого-педагогічних дисциплін і застосування їх у вирішенні конкретних музично-педагогічних завдань; набуття умінь викладання відповідних навчальних дисциплін у системі вищої музично-педагогічної освіти; вироблення умінь організації основних форм навчання у вищій школі; застосування інноваційних технологій і методик навчання; формування умінь професійного й педагогічного спілкування зі студентською аудиторією; виховання професійно-особистісних якостей викладача вищої школи та потреби в саморозвитку, самовираженні й самореалізації.

В той же час, у відповідності з запропонованим проектом, де студент поставлений у центр навчального процесу, кожне із завдань має вирішуватись з позицій індивідуально-творчого підходу, коли майбутній фахівець трансформує власні знання відповідно виникаючим ситуаціям, розвиває здатність до подальшого конструювання та використання знань, що забезпечує розвиток його творчого потенціалу як основи ефективної дослідницької діяльності.

Щодо програми науково-дослідної роботи студентів в період асистентської педагогічної практики [2], вона передбачає роботу студентів по двох магістральних напрямках. Перший з них пов'язано з ознайомленням з діяльністю кафедри вокально-хорових дисциплін і методики музичного виховання щодо науково-дослідної роботи, зокрема напрямками та розділами програми її наукового розвитку; аналізом науково-методичної бази діяльності кафедри та дослідженням ефективності її науково-дослідних розвідок, зокрема оцінюванням ступеня застосування інноваційних технологій.

Другий напрямок пов'язано з організацією власної науково-дослідної діяльності студентів. Це стосується процесу написання магістерської кваліфікаційної роботи (визначення параметрів

дослідження та здійснення операціоналізації його основних понять, розробка методології та методів дослідження, визначення процедури збирання первинної інформації та узагальнення результатів науково-аналітичної роботи у вигляді висновків та рекомендацій тощо), а також реалізації набутих компетенцій безпосередньо в процесі практичної музично-педагогічної роботи: проведенні лекційних, семінарських, практичних та індивідуальних занять з фахових дисциплін та позааудиторної роботи зі студентами.

Як зазначалось вище, розвиток професійно-особистісних якостей, що визначають суб'єктність фахівця й є необхідними для ефективної дослідницької діяльності може бути успішним за умови застосування індивідуального підходу у процесі вирішення окреслених у проекті завдань. Тому, основною організаційно-методичною формою реалізації в процесі асистентської практики програми науково-дослідної роботи студентів, що навчаються за освітньо-кваліфікаційним рівнем „магістр” став збір портфоліо, тобто, колекції інформації, що розкриває індивідуальні здібності та інтереси її власника, засвідчує його досягнення протягом практичної діяльності й, в результаті презентує рівень його суб'єктної дослідницької культури.

Портфоліо є місцем зберігання власних спостережень, думок, ідей, практичних досягнень, що знаходяться в постійному розвитку й надають змогу студентові взяти відповідальність за власну діяльність. Зрозуміло, викладач або керівник практики може допомогти студентові організувати портфоліо, рекомендувати, що включити до нього, спрямувати його науково-дослідницьку діяльність, але останнє рішення залишається за студентом – він сам визначає його зміст. Прийняття такого рішення вимагає інтроспективного самоаналізу й сприяє зосередженню магістранта на власній професійній діяльності, допомагає аналізувати її результати. Тобто самооцінка студентів є рушійною силою їхньої роботи над портфоліо.

Створення портфоліо - це цілком аутентична робота студентів, де вони самостійно вибирають для оцінки певну кількість речей, що вони включили до портфоліо. Нормативними вимогами щодо контролю роботи студентів в період асистентської практики студентів не передбачено оцінювання такого виду їхньої діяльності. Але за бажанням всієї групи, з метою спостереження ступеню зростання суб'єктності кожного з них, таке оцінювання може здійснюватися колективно на звітній конференції.

Саме спільний аналіз із самостійною оцінкою студентами своїх робіт є серцевиною такого обговорення на конференції. Його фокус залишає достатньо можливостей для ініціативи студентів, зосередженості на перегляді актуальних цілей їхнього професійного становлення в практичній музично-педагогічній діяльності в цілому, розвитку їхньої дослідницької культури зокрема, а також визначенні наступних завдань щодо саморозвитку і самовдосконалення як фахівця-професіонала.

Збір, аналіз та оцінювання змісту власних документів з портфоліо дає змогу студентові зрозуміти роль і значення дослідницької роботи фахівця, зумовлює знання вимог до її здійснення, а також типів дослідницьких завдань та методів їх вирішення в професійній діяльності; дозволяє орієнтуватись в адекватності постановки дослідницьких завдань та вибору дослідницьких методів, а також оцінювати якість дослідницьких програм.

Висновок. Досвід впровадження зазначених вище проектно-організаційних форм роботи в навчальний процес ВНЗ й, зокрема, проекту «Віват, магістри!» створює можливість на основі отриманих в рамках традиційних та нововведених інноваційно-орієнтованих фахових дисциплін професійних компетенцій, вирішувати конкретні завдання в процесі асистентської практики. Крім того, дозволяє констатувати зростання інтересу студентів до самостійного вибору дослідницьких завдань з адекватним вибором методів дослідницької діяльності, активну участь в дослідницькій діяльності як в процесі професійної підготовки, так і під час реалізації дослідницьких проектів в період асистентської практики, а також на наукових конференціях, конкурсах наукових студентських робіт тощо.

Організована таким чином дослідницько-проектна діяльність являє собою інноваційну форму інтегрованої профільної підготовки майбутні магістрів музичного мистецтва, забезпечує становлення й розвиток складових дослідницької культури студентів й може стати одним із варіантів удосконалення дослідницької діяльності магістрів як суб'єктів професійного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сиденко А. Метод проектов как условие развития исследовательских компетенций учащихся// Академический вестник. 2003.- №9
2. Растригіна А.М. Методичний посібник з асистентської практики для студентів-магістрантів мистецького факультету. – Кіровоград-2008
3. Растригіна А.М. Субъектность как необходимое условие профессионально-личностного развития будущего педагога-музыканта. - Subjectiveness as the necessary condition of professional and individual development of a future teacher-musician // The spread of spirituality in the reality of artistic education – Vilnius, Литва –2008.
4. Растригіна А.М. Компетентнісний підхід до підготовки майбутнього магістра музичного мистецтва //Сучасні стратегії університетської освіти: якісний вимір: матер. Міжнар.наук-практ.конференц – К.:Київський ун-т ім. Б.Грінченка, 2012 – С.501-509
5. Растригіна А.М. Віват, магістри! : навчально-методичний посібник для студентів мистецьких факультетів педагогічних університетів. – Кіровоград, 2009 -164 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Растригіна Алла Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувача кафедри вокально-хорових дисциплін і методики музичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Дьомін Сергій Петрович – доцент кафедри вокально-хорових дисциплін і методики музичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.